

Lausunto

11.09.2024

Asia: VN/22967/2024

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi opintotukilain ja yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään.

Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi opintotukilain ja yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta

Suomen opiskelijakuntien liitto - SAMOK ry kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi opintotukilain ja yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta ja lausuu kunnioittaen seuraavaa.

Yleistä lakiuudistuksesta

Lakiesityksessä ehdotetaan muutoksia opintotukilakiin ja yleiseen asumistukeen siten, että opintotuen asumislisään olisivat jatkossa oikeutettuja opiskelijat, jotka asuvat vuokra- tai asumisoikeusasunnossa tai muussa asumiseen soveltuvassa majoituksessa. Lakiesityksessä ehdotetaan asumislisän määräksi 80 prosenttia kuntaryhmittäin asetetuista hyväksyttävistä asumismenoista.

SAMOK näkee uudistuksen haitallisena opiskelijoiden toimeentulolle ja kantaa erityistä huolta kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevista opiskelijaryhmistä.

Opintotuen asumislisän määrä

Opintotuen asumislisän määräksi ehdotetaan 80 prosenttia kuntaryhmittäin määritellyistä enimmäisasumismenoista. Hyväksyttävät enimmäisasumismenot on jaettu kolmeen ryhmään, jotka

mukailevat yleiseen asumistukeen ehdotettua uutta kuntaryhmittelyä. Enimmillään hyväksyttävät asumismenot olisivat 370 euroa, jolloin opintotuen asumislisän taso olisi 296 euroa tukikuukautta kohden. SAMOK toteaa tuen tason riittämättömäksi.

Lakiesityksen vaikutusarvioissa on laskettu, että siirtymä opintotuen asumislisälle pienentäisi opiskelijan toimeentuloa suurimmillaan 1 177 euroa vuodessa. Suurimmillaan lähes 100 euron leikkaus opiskelijan kuukausittaiseen toimeentuloon on kohtuuton ja jatkaa samaa linjaa opiskelijoiden toimeentulon heikentämisen tiellä kuin yleiseen asumistukeen kohdistetut aiemmat heikennykset.

SAMOK teetti keväällä 2024 ammattikorkeakouluopiskelijoille suunnatun kyselyn koskien opiskelijoiden toimeentuloa ja hyvinvointia. SAMOKin keräämässä aineistossa korostui erityisesti vastaajien huoli omasta toimeentulostaan. Vastaajista 31,6 prosenttia määritteli toimeentulonsa heikoksi ja 17,5 prosenttia kertoi, ettei toimeentulo riitä välttämättömiin menoihin.

SAMOK huomauttaa, että täysiä tukikuukausia hyödyntävät erityisesti ne opiskelijaryhmät, joille opintotuen ja asumisen tukien saaminen on kriittisen tärkeää toimeentulon ja opintojen edistämisen kannalta. Yksi opiskelijoiden merkittävämpiä mielen hyvinvointia heikentäviä tekijöitä on huoli omasta toimeentulosta (KOTT 2021).

Opiskelijoiden hyvinvoinnin heikkeneminen voi tulevaisuudessa näkyä lisääntyvinä sairaslomajaksoina työelämässä. Työelämässä olevien nuorten aikuisten mielenterveysperustaisten työkyvyttömyyseläkkeiden määrä on noussut merkittävästi. Syy täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle oli 35 prosentilla mielenterveyden tai käyttäytymisen häiriö (Eläketurvakeskus, 2024).

SAMOK näkee, etteivät ehdotetut hyväksyttävät enimmäisasumismenot ota riittävästi huomioon yleistä vuokratasoa. Vuonna 2023 Kelan mukaan yksin asuvien opiskeljaruokakuntien keskimääräinen asumismeno oli 565,81 euroa kuukaudessa. Valtion tukemassa asuntokannassa asuvan yhden hengen opiskeljaruokakunnan asumismenot olivat keskimäärin 482,20 euroa. Tilastoihin on huomioitu myös soluasunnoissa asuvat opiskelijat. SAMOK huomauttaa, ettei valtion tukeman asuntokannan vuokrataso reagoi kysyntään, vaan vuokrahinta määräytyy omakustannuseriaatteella. SAMOK näkee kohtuullisena, että opiskelija-asuntojen yleinen hintataso huomioidaan osana asumislisän enimmäismäärän määrittelyä.

SAMOK pitää esitystä jaotella asumislisän hyväksyttävät enimmäisasumismenot kuntaryhmiin positiivisena. Tämä huomioi aiempaa asumislisämallia paremmin vuokratasot eri kuntaryhmien välillä. Positiivisena esityksenä näemme myös asumislisän sitomisen kansaneläkeindeksiin.

Asumislisälle siirtyminen ei takaa asumismenojen sopeuttamisia

Yksi asumislisälle siirtymisen keskeisiä tavoitteita on kannustaa opiskelijoita siirtymään edullisempiin asumismuotoihin. Tavoitteen onnistumisen näkökulmasta on keskeistä huomioida, että opiskelija-asuntotarjonta riittää kuluvalle hetkellä noin neljäsosalle kaikista korkeakouluopiskelijoista. Opiskelija-asuntojen käyttöaste on ollut ennätyksellisen korkealla jo ennen yleiseen asumistukeen kohdistuneita leikkauksia. Jos kohtuuhintaista asuntotarjontaa ei ole riittävästi, ei omia asumismenoja ole mahdollista sopeuttaa markkinahintaisia vuokria alhaisemmiksi. Jo kuluvalle hetkellä useammalla korkeakoulupaikkakunnalla kärsitään asuntopulasta, ja tuen tason laskeminen heikentää opiskelijan asemaa yksityisellä vuokramarkkinalla entisestään.

Opiskelijoiden asumisen tukemisesta leikataan opintotuen asumislisän ohella myös toisesta suunnasta, kun erityisryhmien investointiavustuksen myöntövaltuus laskettiin 15 miljoonaan euroon. Erityisryhmien investointiavustuksen saajaryhmiin kuuluu opiskelijoiden ohella myös esimerkiksi vammaisille, ikääntyville ja kuntoutujille kohdistettua asuntokantaa. Opiskelija-asunnot eivät ole myöntövaltuuden pääprioriteetti, joten rahaa opiskelijoille jää heikosti jaettavaksi. Tämä hidastaa uusien opiskelija-asuntohankkeiden käynnistämistä ja heikentää opiskelija-asuntotarjoajien mahdollisuuksia vastata kasvavaan asuntokysyntään.

Toinen keskeisistä tavoitteista opiskelijoiden siirtämisessä opintotuen asumislisälle on kimppa-asumiseen kannustaminen. SAMOK huomauttaa, että kimppa-asuminen on enemmän kuin jaettu asuinhuoneisto. Yksityisillä vuokramarkkinoilla yhteisasunnon ja asuinkumppanin löytäminen vaatii sosiaalista pääomaa, kuten kaverisuhteita. Erityisesti uudelle paikkakunnalle muuttava opiskelija ei välttämättä omaa tällaista sosiaalista pääomaa. Yhteisasumisen keskeisiä vaateita ovat myös yhdessä solmitut pelisäännöt ja samankaltaiset elämäntavat. Uudistus asettaa erityistarpeita omaavat opiskelijat entistään heikompaan asemaan.

Opintojen edistyminen ja opintotukikuukausien määrä

Oikeus opintotukeen on sidottu opintojen edistymisen seurantaan. Korkeakouluopiskelijan kannalta tämä tarkoittaa viiden opintopisteen suuruista opintosuoritusta tukikuukautta kohden. Yksi edistymisen seurannan tarkoituksista on kannustaa opiskelijoita valmistumaan opintojen tavoiteaikataulussa.

Eurostudent VIII -tutkimus osoittaa opiskelijoiden töihin käytetyn ajan lisääntyneen 1,7 viikkotyötunnilla ja opiskeluihin käytetyn ajan vähentyneen 2,6 viikkotyötunnilla vuosien 2019 ja

2023 välisenä aikana. SAMOK kantaa huolta siitä, että toimeentulon heikentyessä opiskelijat käyttävät yhä vähenevissä määrin aikaansa pääasiassa tehtäväänsä, eli opiskeluun. Pitkällä aikavälillä tämä voi enteillä opintojen etenemisen hidastumista. Ennen kaikkea SAMOK on huolissaan siitä, että opinnot suoritetaan puolivillaisesti, kun työssäkäynti vie aikaa opiskelualaan ja oppimateriaaleihin syventymisestä. Tämä heikentää työelämässä tarvittavia ammattitaitoja.

SAMOK muistuttaa, että ammattikorkeakouluopintoihin sisältyy pakollisia harjoittelujaksoja, joihin käytettävä aika vastaa kokoaikaisessa työsuhteessa toimimista. Erityisesti sosiaali- ja terveysaloilla palkattomat harjoittelujaksot ovat tavanomaisia. Opiskelijan on palkattoman harjoittelun aikana liki mahdotonta täydentää toimeentuloaan työnteolla.

SAMOK näkee sidoksen opintojen edistymiseen ongelmallisena erityisesti osaopiskelukykyisten opiskelijoiden osalta. Heidän kohdallaan muutos voi johtaa tilanteisiin, joissa opintotuen ohella myös opintotuen asumislisää joutuu palauttamaan takaisin riittämättömän edistymisen myötä. SAMOK ei kannata asumislisän sitomista opintojen edistymisen seurantaan.

Opintotuen asumislisän käyttöön kytkeytyvä haaste on tuen nivoutuminen tukikuukausien käyttämiseen, sillä tukikuukausien loppuminen katkaisee opintorahan ohella myös opintotuen asumislisän saannin. SAMOK näkee tämän ongelmallisena. Tämä ohjaa opiskelijan käyttämään yleistä asumistukea, jonka taso on todennäköisesti korkeampi. Opintotukikuukausien loppuminen lisää myös toimeentulotuen menoja. Yleiselle asumistuella siirtymistä voidaan ehkäistä tukikuukausien määrän kasvattamisella.

SAMOK näkee ongelmallisena, että opiskelijoiden asumisen tuet sidotaan opintotukikuukausien käyttöön. Tämä tarkoittaa erityisesti kesäajan toimeentulon heikentymistä erityisesti niiden opiskelijoiden osalta, jotka eivät työllisty kesäaikana.

Opintotuen asumislisän suhde opintotuen määrään

Opintotuen asumislisälle siirtyminen tarkoittaa opintotuen lainapainotteisuuden lisääntymistä. Jatkossa kuntaryhmien 2 ja 3 opintotuen piirissä olevien opiskelijoiden etuuksista yli 60 prosenttia on opintolainaa. Opintolainan valtioneuvoston määrää kasvattiin 200 eurolla tukikuukautta kohden elokuusta 2024 alkaen. SAMOK näkee kehityskulun huolestuttavana, sillä opiskelijoiden opintolainan takaisinmaksukyky on heikentynyt merkittävästi. Vuosien 2022 ja 2023 välillä Kelan takausvastuunot nousivat yli 50 miljoonalla eurolla.

Kustannusvaikutukset

SAMOK suhtautuu kriittisesti uudistukseen, joka lisäisi toimeentulotukimenoja 6,6 miljoonalla eurolla vuosittain ja asettaisi 19 000 opiskelijaa viimesijaisen ja passivoivan etuuden piiriin. SAMOK näkee ongelmallisena, että esitetyt säästöt osuvat ensisijaisesti kaikkein heikoimmassa asemassa oleviin opiskelijoihin. SAMOK on ajanut pitkään järjestelmän yksinkertaistamista ja yleisen asumistuen yksilökohtaistamista, muttei näe tavoitteen toteuttamista asumislisälle siirtymisen yhteydessä järkevänä, mikäli se heikentää eniten tarvitsevan ryhmän sosiaalista asemaa tuen tason heikkenemisen muodossa. SAMOK näkee, että myös tulorajojen roolia ja tasoa tulisi tarkastella uudelleen, sillä uudistus tuo merkittävän määrän uusia tuensaajia.

Lakiesityksen valmisteluakataulu ja suhde opintotuen kokonaisuudistukseen

Opintotuen kokonaisuudistus käynnistettiin vuoden 2024 alussa. Uudistuksen tavoitteena on turvata opiskelijoiden toimeentulo opintojen aikana, vahvistaa opintojen kannustinelementtejä ja tukea opintojen läpipääsyä tavoiteajassa. Opintotuen kokonaisuudistuksessa oli tarkoituksena käsitellä myös opiskelijoiden asumisen tukia. SAMOK toteaa, ettei opintotukea voida uudistaa kokonaisvaltaisesti, mikäli asumislisän valmistelu on eriytetty opintotuen kokonaisuudistuksen työryhmän työskentelystä. SAMOK näkee, että opintotuen asumislisälle siirtymisen erillinen valmistelutyö heikentää mahdollisuuksia uudistaa opintotukijärjestelmää kestävästi ja kokonaiskuva huomioiden. Opintotuen asumislisälle siirtymistä tulisi käsitellä osana opintotuen kokonaisuudistuksen työskentelyä.

Helsingissä 11.09.2024

Lauri Kujala

Puheenjohtaja

Vellu Taskila

Toiminnanjohtaja

Lisätietoja:

Erica Alaluusua

Sosiaalipolitiikan asiantuntija

erica.alaluusua@samok.fi

Alaluusua Erica
Suomen opiskelijakuntien liitto - SAMOK ry